

OLIV TA'LIMDA MENTORLIK VA KO'MAKLASHUV TIZIMLARINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI

Xudayberganova Gulnora Tuxtabayevna

Osiyo xalqaro universiteti

MM1-TAT-24 guruhi magistratura talabasi

TTA Urganch filiali akademik litsey o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'limda mentorlik va ko'maklashuv tizimlarini joriy etish istiqbollari yoritilgan. Shuningdek, ushbu tizim saradorligini oshirish borasida muallif tomonidan tuzilgan "EduConnect" platformasining tarkibi va uning ishlash tizimi izohlangan.

Аннотация. В статье рассматриваются перспективы внедрения систем наставничества и поддержки в системе высшего образования. Описываются структура и функционирование платформы «EduConnect», созданной автором для повышения эффективности этой системы.

Abstract. This article discusses the prospects for introducing mentoring and support systems in higher education. It also explains the structure and functioning of the "EduConnect" platform, created by the author to improve the efficiency of this system.

Kalit so'zlar. Talaba, hamkorlik, guruh, tizim, mentorlik, ko'maklashuv, "EduConnect" platformasi.

Ключевые слова. Студент, сотрудничество, группа, система, наставничество, поддержка, платформа EduConnect.

Key words. Student, collaboration, group, system, mentoring, support, EduConnect platform.

Ma'lumki, tez o'zgaruvchan mehnat bozori va talabalarning xilma-xilligi kompetentsiyaga asoslangan ta'lim va shaxsiylashtirilgan ta'limni qabul qilish uchun oliy ta'limga bo'lgan ehtiyojni oshirdi. Ushbu ta'lim tamoyillari murabbiylik asos bo'lgan ta'lim nazariyalari bilan to'liq mos keladi. Ular qatoriga fasilitativ o'rganish nazariyasi, tajribaviy o'rganish nazariyasi va transformativ o'rganish nazariyasi kabilar xos bo'ladi.

Ushbu nazariyalar davriy bo'lib, talabaga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvini taklif qiladi. Mentorlik bugungi kunda oliy ta'limda keng tarqalgan ta'lim amaliyotiga aylandi. Chunki, u shaxsiylashtirilgan o'quv traektoriyalari va kompetentsiyaga asoslangan ta'lim olish imkonini beradi [1]. Biroq, mentorlik konsepsiyasi va qo'llaniladigan o'lchovlar xilma-xilligi haqida kontseptual aniqlik yo'qligi sababli mentorlik dasturlari samaradorligini o'lchash qiyin bo'lib qolmoqda.

Mentorlik oliy ta'limda shaxsiy va kasbiy rivojlanish uchun zarurdir [2]. Natijada, uning ahamiyati va ta'sirini tekshirish davom ettiriladi. Bu holatda mentorlik rolini davlat boshqaruvi ob'ekti orqali ko'rib chiqadi. Qoida sifatida davlat boshqaruvi kelajakdagi va hozirgi davlat xizmati mutaxassislarini tayyorlash orqali nazariyani amaliyot bilan bog'lash uchun birgalikda harakat qiladi. Bu jihatlar professor-o'qituvchilarga maosh to'lash uchun faol ravishda rag'batlantiradi. Talabalar va o'qituvchilar uchun imkoniyatlarni kengaytiradi va talabalarning rivojlanishiga e'tibor beradi. Bu esa turli va o'zgaruvchan jamiyatda ishlash uchun mentorlikdan foydalanish mumkinligini ko'rib chiqishga undaydi. Mentorlik - professional faoliyat sifatida unda tajribaliroq mutaxassis kamroq tajribaga ega bo'lgan kishiga kasbiy yoki boshqa faoliyatni o'zlashtirishga imkon beradi. Mentorning asosiy maqsadi mentoring ta'lim yoki kasbiy bo'shlig'ini to'ldirishdir [3]. Biroq, o'qituvchilar ustozligi kasbiy mahoratini oshirish va o'qituvchilarning o'qitish uslublarini doimiy ravishda takomillashtirish uchun katta imkoniyatlarga ega bo'ladi [4].

Darhaqiqat, oliy ta'limda mentorlik va ko'maklashuv tizimlarini joriy etish istiqbollari keng va muhim ahamiyatga ega. Bu tizimlar talabalar shaxsiy va professional rivojlanishiga, o'qishga moslashishiga va kelajakdagi kareralariga tayyorgarlik ko'rishiga yordam beradi. Mentorlik talabalarga magistratura dasturlarida muvaffaqiyat qozonish va o'qishni tugatgandan so'ng ishga joylashishda yordam berishda muhim ahamiyatga ega. Bu hamkasblar, ayniqsa kam vakillikdan bo'lganlarni qo'llab-quvvatlash vositasi sifatida ham muhim o'rin tutadi. Doktorantura dasturi davomida talabalarga o'zlarining professor-o'qituvchilari ilmiy tadqiqot olib borish va shug'ullanishda maslahat beradilar. Ushbu yo'nalish o'z avlodlarining katta savollariga javob beradigan tadqiqot olib borishga qodir bo'lgan professor-o'qituvchilarni tayyorlashni maqsad qiladi. Shunga qaramay, doktorantlar akademik hayotning haqiqatlari bo'yicha ozgina maslahat oladilar va katta

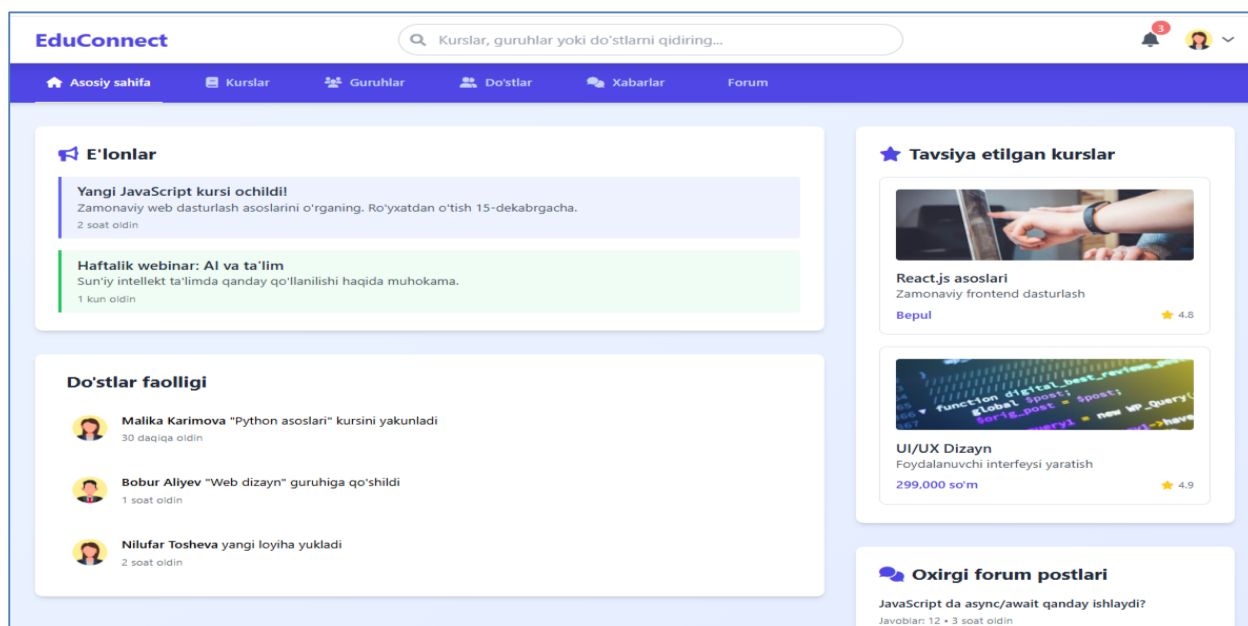
bo‘lmagan murabbiylik ko‘pincha bitiruv jarayonidan keyin yo‘qoladi. Bunda sohaning rivojiga qiziqqan olimlar sifatida hamkasblarning ruhiy salomatlik muammolari, charchash va akademiyadan chiqib ketish bilan kurashiladi.

Oliy ta’limda ustozlik bo‘yicha ushbu simpoziumni ishlab chiqish yakuniy javob bo‘lish uchun mo‘ljallanmagan. Buning o‘rniga simpozium ustozlik haqidagi tushunchani rivojlantirish, uning ahamiyatini ta’kidlash va muhokamani oldinga siljitishga umid qilish mumkin. Bu borada maqolalarni o‘qish, ularning xabarlarini haqida chuqur o‘ylash va muhtojlarga maslahat berishga yordam berish tavsiya qilinadi. Shu bilan birga, jahon dunyo bo‘ylab universitet talabalarini qo‘llab-quvvatlash xizmatlari talabalarning ishlashini osonlashtiradi, talabalar muvaffaqiyatiga hissa qo‘shadi va talabalarning diplom olish imkoniyatlarini oshiradi. Talabalarni qo‘llab-quvvatlash xizmatlari dasturlari muvaffaqiyati talabalarning yordam so‘rash xulq-atvoriga bog‘liq bo‘ladi [5]. Ushbu tadqiqot Qatar universitetida Foundation dasturi va bakalavriat talabalarining yordam so‘rab, talabalarning ushbu xizmatlardan foydalanishini yaxshiroq tushunish uchun kampus xizmatlaridan foydalanishlari orqali o‘rganadi. Tadqiqot, xizmatlar orqali ko‘rsatilgandek, yordam so‘rash xatti-harakati o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganadi. Bu talabalarning muvaffaqiyati va qat’iyatliliigi ikki semestrda, ya’ni 2019 yil bahorida va 2019 yil kuzida amalga oshiriladi. Izlanishlar talabalar xizmatlari va talabalar muvaffaqiyati va qat’iyatliliigi o‘rtasida sezilarli bog‘liqlik borligini bildiradi. Xavf ostidagi talabalarning mutaxassisliklari va STEM va STEM bo‘lmagan yo‘nalishlardagi xavf guruhidagi talabalar o‘rtasida farq borligini ko‘rsatadi. Shuningdek, erkaklar va ayollar, fuqarolar va fuqaroligi bo‘lmaganlar o‘rtasida yordam so‘rash xulq-atvori va talabalar tasnifida farq bor edi.

Oliy ta’limda mentorlik va ko‘maklashuv tizimlarini joriy etish yuzasidan muallif tomonidan tadqiqotlar olib borildi. Bu borada zamonaviy ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etadi. Globallashuv, axborot oqimining tezlashuvi va masofaviy ta’limning kengayishi ta’lim jarayonida yangi metodlar va vositalarni joriy etishni taqozo etmoqda. Bunday sharoitda onlayn ta’lim tizimlari nafaqat bilim olish, balki talaba va o‘quvchilar o‘rtasida ijtimoiy aloqalarni shakllantirish va mustahkamlashda ham muhim omil sifatida qaralmoqda. Chunki raqamli platformalar orqali tashkil etiladigan

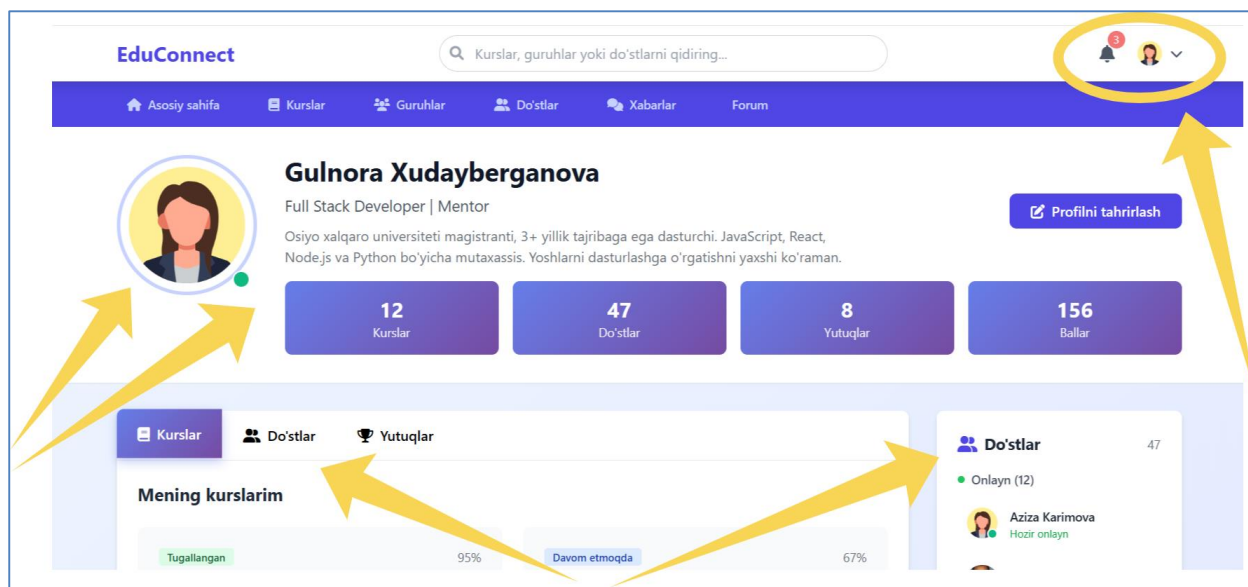
hamkorlik, o‘zaro muloqot va tajriba almashinuvi o‘quv jarayonining sifatini oshirish, ta’lim oluvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish hamda ijtimoiy-madaniy integratsiyani ta’minlash imkonini beradi.

Shu maqsadda Osiyo xalqaro universiteti magistranti Xudayberganova Gulnora Tuxtabayevna tomonidan yaratilgan “EduConnect” platformasi o‘zining innovatsion yechimlari bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Platforma onlayn ta’lim jarayonida samarali kommunikatsiya, hamkorlik va bilim almashinuvini yo‘lga qo‘yishga xizmat qiluvchi kompleks tizim sifatida ishlab chiqilgan bo‘lib, u talaba va o‘qituvchilar o‘rtasida raqamli ta’lim muhitini yanada takomillashtirishga qaratilgan. Quyidagi rasmlarda uning asosiy va ba’zi qismlarini tadqiq qilamiz (1-rasm).



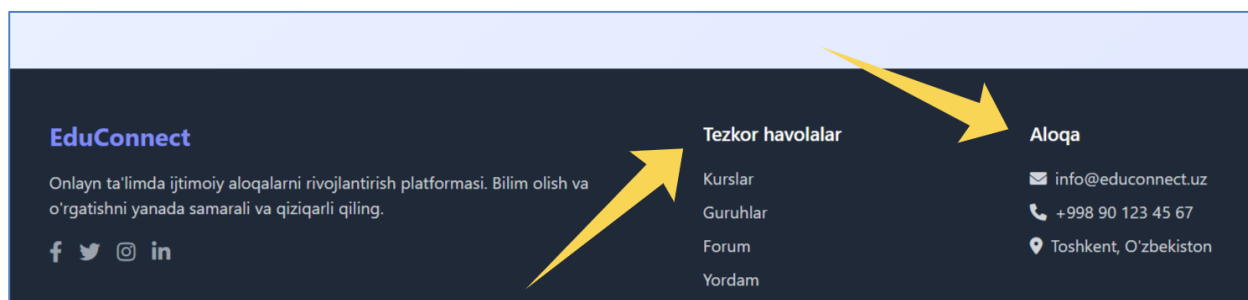
1-rasm. Educonnect nomli platformaning e’lon qismi

Platforma tarkibiy jihatdan oltita asosiy bo‘limdan tashkil topgan: “Asosiy sahifa”, “Kurslar”, “Guruhlar”, “Do‘stlar”, “Xabarlar” va “Forum”. Har bir bo‘lim zamonaviy ta’lim jarayonining didaktik tamoyillari, foydalanuvchi ehtiyojlari hamda pedagogik texnologiyalar talablari inobatga olingan holda ishlab chiqilgan (2-rasm).



2-rasm. Platformadagi muallif va uning qismlari haqida ma'lumot

Bundan tashqari, platformada har bir foydalanuvchiga shaxsiy kabinet yaratish imkoniyati beriladi. Bu imkoniyat ta'lim oluvchiga o'zining individual ma'lumotlarini boshqarish, o'quv faoliyatini nazorat qilish va shaxsiylashtirilgan ta'lim jarayonini tashkil etishga yordam beradi. Shu bilan birga, platformaning qidiruv tizimi ma'lumotlarni tezkor va samarali izlab topish imkonini yaratib, foydalanuvchi tajribasini yengillashtiradi (3-rasm).

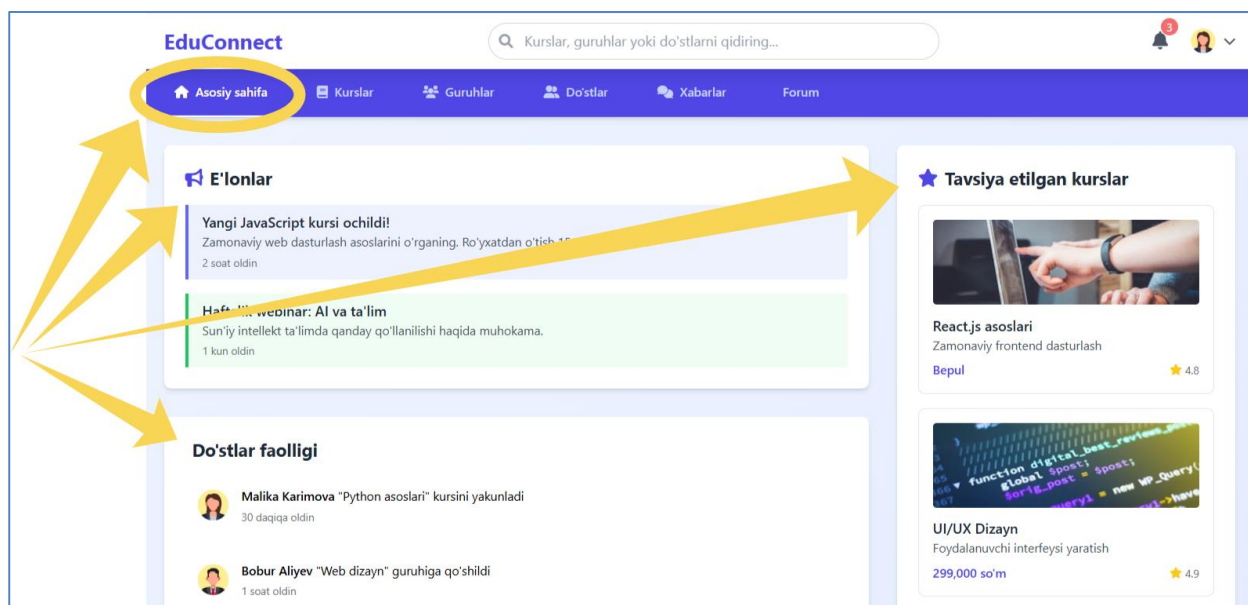


3-rasm. EduConnect dasturining umumiy qismlari haqida ma'lumot

Platformaning barcha bo'limlari bo'ylab "Tezkor havolalar" hamda "Aloqa" manzillarining uzluksiz ko'rinib turishi uning funksional jihatdan yaxlitligini ta'minlaydi. Bu holat, bir tomondan, foydalanuvchi uchun qulay navigatsiyani yaratadi, ikkinchi tomondan esa, platformaning ta'limiy va ijtimoiy vazifalarini samarali amalga oshirishga xizmat qiladi.

"Asosiy sahifa" bo'limi platformaning asosiy navigatsion markazi bo'lib, foydalanuvchi tizimga ilk bor kirganida eng avvalo ushbu qism orqali platforma imkoniyatlari bilan tanishadi. U nafaqat interfeysning markaziy elementi, balki

foydalanuvchining barcha ta'limiy va ijtimoiy faoliyatini muvofiqlashtiruvchi axborot-yo'naltiruvchi modul sifatida ham xizmat qiladi (4-rasm).



4-rasm. EduConnect dasturning e'lonlar qismi haqida ma'lumot

Mazkur bo'lim quyidagi tarkibiy qismlardan tashkil topgan:

“E'lonlar” – ta'lim jarayoniga oid yangiliklar, ma'muriy xabarlar, dars jadvali o'zgarishlari, o'quv kurslariga oid yangiliklar va boshqa dolzarb ma'lumotlarni taqdim etuvchi qism. U foydalanuvchini platformadagi asosiy yangiliklardan xabardor qilish orqali ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi. Shu jihati bilan “E'lonlar” bo'limi axborot oqimini markazlashtirish vazifasini bajaradi.

“Tavsiya etilgan kurslar” – foydalanuvchining o'quv faoliyati, ilgari tanlagan kurslari, qiziqish sohasi va o'quv ehtiyojlari asosida avtomatik tarzda shakllantiriladigan personalizatsiyalashgan ta'limiy resurslar majmuasi. Bu qismda sun'iy intellekt yoki filtratsiya algoritmlari yordamida foydalanuvchiga eng mos kurslar tavsiya qilinadi. Natijada ta'lim jarayoni shaxsiylashtirilgan, maqsadli va samarali bo'ladi.

“Do'stlar faolligi” – platformadagi ijtimoiy tarmoqqa xos imkoniyatlardan biridir. Ushbu bo'lim foydalanuvchiga do'stlarining qaysi kurslarni o'qiyotgani, qanday natijalarga erishgani, qaysi guruhlarda faol ishtirok etayotganini kuzatish imkonini beradi. Bunday jarayon foydalanuvchilarda o'zaro raqobat, qiziqish uyg'otish hamda ijtimoiy motivatsiyani oshirishga xizmat qiladi. Shu tariqa, ta'lim jarayonida kollektivlik va hamkorlik tamoyillari mustahkamlanadi.

“Oxirgi forum postlari” – foydalanuvchilar tomonidan forumda qoldirilgan eng so‘nggi fikrlar, savollar, muhokamalar va ilmiy mulohazalarni jamlovchi qismidir. Bu bo‘lim foydalanuvchini faqatgina kurs materiallari bilan emas, balki ijtimoiy-ijtihodiy fikrlash jarayoni bilan ham bog‘laydi. Natijada, ta‘lim jarayoni nafaqat bilim olish, balki muloqot va tajriba almashishga asoslangan interaktiv muhit sifatida namoyon bo‘ladi.

“Asosiy sahifa” foydalanuvchining platformadagi faoliyati uchun start nuqtasi hisoblanadi. Uning asosiy vazifasi – foydalanuvchini ta‘limiy jarayon va ijtimoiy aloqalar borasidagi barcha dolzarb ma‘lumotlar bilan ta‘minlash, shuningdek, butun tizim bo‘ylab qulay navigatsiyani yaratishdir. Bu bo‘lim foydalanuvchiga platformadagi resurslardan samarali foydalanish imkonini beruvchi axborot-kommunikatsion markaz vazifasini bajaradi.

“Kurslar” bo‘limi platformaning ta‘limiy asosini tashkil etuvchi eng muhim qismidir. Ushbu bo‘lim foydalanuvchilarga yangi bilim va ko‘nikmalarni egallash, mavjud bilimlarini takomillashtirish hamda kasbiy malakasini oshirish imkonini beradi. Bo‘limning metodik va texnologik tuzilishi zamonaviy personalizatsiyalashgan ta‘lim tamoyillariga asoslangan bo‘lib, har bir foydalanuvchiga o‘z ehtiyojlari va qiziqishlariga mos kurslarni tanlash imkonini yaratadi. Mazkur bo‘limda filtrlar va saralash mexanizmlari joriy etilgan bo‘lib, ular foydalanuvchi tajribasini yengillashtirish hamda o‘quv jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Filtrlar quyidagi mezonlar asosida ishlab chiqilgan:

Kategoriyalar ko‘ra foydalanuvchilar o‘zining qiziqish va soha yo‘nalishiga qarab kurslarni tanlashi mumkin. Kategoriyalar jumlasiga Dasturlash, Dizayn, Marketing, Biznes, Tillar va Ma‘lumotlar tahlili kiradi. Bu holat o‘quvchilarni turli sohalarda ko‘nikmalarni rivojlantirishga yo‘naltiradi va multidisiplinar yondashuvni qo‘llash imkonini beradi.

Umuman olganda, “EduConnect” platformasi zamonaviy onlayn ta‘lim tizimida nafaqat bilim olish jarayonini tashkil etish, balki foydalanuvchilar o‘rtasidagi ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish, intellektual hamkorlikni mustahkamlash va ta‘limiy hamjamiyatni shakllantirishga qaratilgan kompleks yechimdir. Platformaning konseptual asosida “foydalanuvchi markaziy o‘rinda” tamoyili yotadi. Bunda o‘quvchining o‘quv

ehtiyojlari, kommunikativ talablari va shaxsiy rivojlanish maqsadlari yagona integratsion muhitda uyg'unlashtiriladi. Platforma oltita asosiy bo'lim – "Asosiy sahifa", "Kurslar", "Guruhlar", "Do'stlar", "Xabarlar" va "Forum" orqali foydalanuvchilarga turli darajada ilmiy, ta'limiy va ijtimoiy imkoniyatlarni taqdim etadi. Har bir bo'limning texnik funksional imkoniyatlari foydalanuvchi faoliyatini individuallashtirish, ta'limiy jarayonni boshqarish va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Wendy Nuis, Mien Segers, Simon Beausaert. Conceptualizing mentoring in higher education: A systematic literature review. // Educational Research Review, Volume 41, November 2023, 100565
2. Rinfret, S. R., Young, S. L., & McDonald, B. D. (2023). The importance of mentorship in higher education: An introduction to the symposium. Journal of Public Affairs Education, 29(4), 398–403.
3. <https://znanierussia.ru/articles/>
4. Гиндес Е.Г., Троян И.А., Кравченко Л.А. Наставничество в высшем образовании: концепция, модель и перспективы развития. // Высшее образование в России, 2023, Т. 32, №8-9. - с. 113.
5. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9834745/>